

Čo sme ochotní pre boj proti schránkam o sebe zverejniť?

“Viete, dlho do noci sme na úrade pili, no a ja som vydržal najviac, takže som tie faktúry nakoniec musel podpísať ja,” povedal starosta malého nórskeho mestečka pri Trondheime novinárom, keď sa ho pýtali, prečo porušil vlastné interné pravidlá a podpísal faktúry hotelu, ktorý sám vlastnil. Novinári to zistili len koncom minulého roka potom, čo nórsky daňový úrad po prvýkrát zverejnil vlastníctvo všetkých miestnych firiem širokej verejnosti.

Nórska vláda bola v Európe jedna z prvých, ktoré sľúbili bojovať so schránkovými firmami. Skúsenosti Nórov so zverejňovaním údajov vlastníkov firiem ale aj platcov daní a celkovej finančnej transparentnosti by sa mohli zísť aj slovenskej vláde v jej snahe naplniť svoje programové vyhlásenie. Zároveň však ukazujú, že úspešný boj proti schránkam môže istým spôsobom zasiahnuť nás všetkých viac, ako si vieme predstaviť.

Priveľa aj primálo

“Vláda prijme účinný protischránkový zákon vzťahujúci sa na všetky verejné zdroje... Právna úprava rozšíri okruh osôb na všetky subjekty, ktoré prijímajú plnenie od štátu a zvýši reálnu vymáhateľnosť zákona primeranými sankciami,” sľubuje občanom nová vláda vo svojom programe. Sľub je na jednej strane príliš ambiciózny, no čo je ešte dôležitejšie, na druhej strane nám v oblasti transparentnosti firiem ponúka primálo.

Sľub vlády je príliš trúfalý, lebo skryť skutočného vlastníka firiem je v globálnom svete príliš jednoduché a bez detailného skúmania súkromných firemných finančných tokov v podstate nemožné. Preto bude úspechom, ak štátne orgány zistia aspoň kto naozaj stojí za stavbárom našich diaľnic Váhostavom, za premianským dodávateľom nemocníc Medical Group známej z kauzy piešťanského CT-čka či kto je skutočným vlastníkom k Smeru poslušnému denníku Pravda, v ktorej si štát zvykne objednávať inzerciu.

Na druhej strane sú vládne plány príliš obmedzené. Úspech protischránkového ťaženia závisí ďaleko viac od charakteru a schopnosti našej polície, prokuratúry či daniarov ako od kvalitne napísaného zákona. A práve v týchto inštitúciách to aj po voľbách vyzerá na pokračovanie doterajšej stratégie „nedotknuteľní naši a tí ostatní.“

Firemná transparentnosť

Aj v inom smere sa javí programové vyhlásenie málo progresívne. Spomínané nórske zákony už roky vyžadujú sprístupnenie vlastníkov firiem od všetkých firiem, nielen od tých obchodujúcich so štátom. Podľa severanov to podporuje čestné podnikanie na trhu a navyše to chráni aj štát, lebo takto sú odhaľovaní automaticky aj všetci subdodávatelia víťazov tendrov.

V neposlednom rade je rozdiel aj to, že Nóri zverejňujú kompletne vlastníctvo firiem, od jednej jedinej akcie. U nás táto povinnosť platí len pre aspoň štvrtinové podiely, čo mimo iného pomohlo

Váhostavu nič nezverejniť, keďže jeho novozeľandsko-cypersko-kostarická štruktúra limituje kľúčové podiely vo firme na menej ako 25 percent.

Firemná transparentnosť je navyše v Nórsku doplnená aj individuálnou. Ročné celkové príjmy a zaplatené dane fyzických osôb sú prístupné komukoľvek, čo ďalej výrazne oslabuje snahu obchádzať dane či skrývať svoje podnikanie za reťaz firiem. Nórske finančné inštitúcie navyše raz ročne zasielajú stav bankových aj investičných účtov každého klienta daňovým úradom. Koľkým zbytočným špekuláciám sme sa mohli vyhnúť, keby príjmy a dane Širokého, Brhela či Bašternáka boli už dávno verejne známou informáciou?

Robiť dáta užitočnými

Hoci zverejňovanie príjmov všetkých je behom na dlhé trate, súčasná vláda by si určite mohla dať záležať na vylepšení zverejňovania dát, ktoré už dnes verejnosti poskytuje, no nekompletne a bez kontextu. Ideálne by sa z obchodného registra stala databáza firiem, kde pod profilom firmy občan vidí aj jej účtovné uzávierky, tzv. konečného vlastníka, aké nehnuteľnosti firma vlastní a všetky jej štátne zákazky a obchody (dnes sú tieto informácie roztrúsené na minimálne piatich rôznych štátnych portáloch).

Všetky databázy by mali byť maximálne otvorené vyhľadávaniu v nich (koncept. tzv. otvorených dát). Nie ako dnes, keď pri konečných vlastníkoch si viete vyhľadať firmu a jej vlastníkov, no nie už konkrétnu osobu a všetky jej firmy. V obchodnom registri viete hľadať spoločnosti podľa konateľa aj mena firmy, no nie už podľa dátumu vzniku či sídla, hoci tieto dáta databáza obsahuje.

V neposlednom rade by pomohla aj lepšia identifikácia osôb vo firmách. Nóri ale aj Česi uvádzajú okrem mena, priezviska, adresy aj vek osôb, čo pomáha minimalizovať zámenu príbuzných a tak uľahčuje rozplietanie vzťahov. Len náš obchodný register pozná šiestich Mariánov Kočnerov, napríklad.

Ochota verejnosti

Schopnosť odhaľovať podvodníkov v praxi tak bude čiastočne závislá od toho, čo sme o sebe ochotní ukázať my všetci. Zverejňovanie zmlúv so štátom či súdnych rozsudkov ukázalo, že hoci so šomraním, cesta všeobecnej transparentnosti je správnym krokom. Boj so schránkami nebude výnimkou – hlavný podiel zodpovednosti je na politikoch, no v konečnom dôsledku budeme pre úspech musieť priložiť ruku k dielu všetci.

Gabriel Šípoš

Pracovná cesta autora v Oslo bola hradená z projektu „*Výmena skúseností s bojom proti schránkovým firmám*“. Ten bol podporený sumou **5.116,00 EUR** z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation. Cieľom projektu „*Výmena skúseností s bojom proti schránkovým firmám*“ je výmena poznatkov, technológií, skúseností,

know-how a osvedčených postupov medzi subjektmi v Slovenskej republike a subjektmi v donorských štátoch a medzinárodnými organizáciami. “

